

Баткеева Дилара Рахметқалиқызы

Экономиканы мемлекеттік реттеу: жағдайы мен даму перспективасы

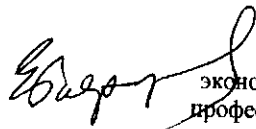
6M051000 – Мемлекеттік және жергілікті басқару

Магистерлік диссертация рефераты

Қазақстан Республикасы
Қарағанды, 2013

Жұмыс Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университетінде орындалған

Ғылыми жетекші:

экономика ғылымдарының докторы,
профессор Аймағамбетов Е.Б.

Рецензент:

э.ғ.к., доцент Жаксыбаев К.Р.

Диссертациялық жұмыс ұлттық экономика моделінде экономиканы мемлекеттік реттеудің теориялық аспектісі, қр экономиканы мемлекеттік реттеудің қазіргі таңдағы жағдайын талдау (әлеуметтік сала бойынша), Жұмыспен қамтуды және еңбек нарығын мемлекеттік реттеу, 2010-2015 жылдарға дейінгі ҚР әлеуметтік саласын дамытудың индустриалды-инновациялық стратегиясы, әлеуметтік саланы мемлекеттік реттеудің ерекшеліктері және негізгі бағыттарын жетілдіру жолдары, Әлеуметтік саланы мемлекеттік реттеудің шетелдік тәжірибесі және оны Қазақстан Республикасында қолдану мүмкіншілігі теориялық тәсілдемелерін зерттеуге арналған, эксперименталды сипатқа ие және қолданбалы мәнге ие.

Диссертацияның көлемі мен құрылымы, суреттер мен қолданылған әдебиеттер саны. Диссертацияның құрылымы зерттеу мақсаттары мәне міндеттерімен анықталған. Диссертациялық жұмыс кіріспе, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен, 2 қосымшадан құралып, машинамен жазба мәтінінің 105 парағын құрайды, 6 сурет, 6 кесте, 44 әдеби көздерді қамтиды.

Кілтті сөздер тізімі: экономиканы мемлекеттік реттеу, әлеуметтік сала, мемлекеттік басқару, әлеуметтік жобалар, экономикалық саясат, жұмыссыздық, еңбек қатынастары.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі.

Өз дамуының тәуелсіздік жылдарында елде лайықты еңбекті заңнамалық түрде қолдау қамтамасыз етілген, экономикалық мақсаттылықпен әлеуметтік құқықтар мен еңбек құқықтарын қорғаудың оптималды үйлесімділігі қамтамасыз етілетін еңбек қатынастарын реттеудің, әлеуметтік саланың жаңа моделі қабылданған және экономиканы мемлекеттік реттеуді дамытудың ұйымдық-құқықтық базасы қалыптастырылған.

Қазақстанның әлеуметтік, өндірістік потенциалын қалыптастыру, ұдайы өндірістің үздіксіздігін қамтамасыз ету, жалпы алда тұрған әлеуметтік-экономикалық жоспарларды іске асыру инвестицияларсыз мүмкін емес. Сондықтан да, қазіргі кезеңде инвестициялық процесті қай жағынан болмасын зерттеу, соның ішінде әлеуметтік салдарын талдау - өмірдің өзі талап етіп отырған заңды құбылыс. Экономиканы мемлекеттік реттеудің қажеттілігі. Нарық экономикасына мемлекеттік араласу қатынасы оның дамуы мен қалыптасуының әр түрлі сатысында түрліше болды. Нарықтық қатынастарға негізделген экономикалық жүйеде экономика субъектілерінің қызметіне барабар экономикалық саясаттың нысандар басымдық еді. Осындай саясат жүйесіндегі құралдар негізінен экономика субъектілерінің экономикалық мүдделеріне жанама ықпал жасайды, сол себептен экономикаға ықпал ететін тікелей әдістер де бір уақытта пайдаланылады.

Жеке инициатива болуына қарамастан, бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі Қазақстан экономикасы мен әлеуметтік саласын жанарту жағдайында міндетті болып табылады. Әрине, қазақстандық қоғам үшін бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі түсінігі жалпыұлттық мәселелерді табысты шешу үшін бизнес, қоғам мен мемлекеттің өзара қатынастарын үйлестіру тұрғысынан маңызды болып табылады, оның ішінде әлеуметтік-

еңбек қатынастарының қалыптасқан деңгейін қолдау мен инновациялық экономика алдында тұрған жаңа мәселелерді қамтамасыз ету үшін аса маңызды болып табылады. Әлеуметтік жауапкершілікті жүргізудің жинақталған тәжірибесі әлі де болса ел дамуын экономикалық және әлеуметтік жаңарту тұрғысынан әлеуметтік-еңбек саласындағы мәселелерді саралау мен шешуді талап етеді.

Қарқын болашақта бұл әлеуметтік жауапкершіліктің ақпараттық қамтамасыз етілуіне көмек көрсетуден көрініс тауып, интернет пен байқауларға назар аударуды күшейтуден бастап қосымша сыйақылар және аймақтық ақпараттық компаниялармен аяқтай отырып мәліметтердің ашылуын ынталандырудан; әлеуметтік саланың ұзақ мерзімді тұрақты дамуына ықпал ететін мәселелерді анықтау мен талдаудан; әлеуметтік жауапкершілігін тұрақты даму идеологиясын алға жылжытудың құралдарын жетілдіруден көрініс табуы мүмкін.

Зерттеу мақсаты мен негізгі міндеттері. Жұмыстың мақсаты нарықтық экономикада әлеуметтік саланы жетілдіру жолдарын қалыптастыру мен дамуының жағымды тәжірибесін зерттеуден, институционалды ерекшеліктерін анықтаудан, оның отандық және шетелдік тәжірибеде даму болашағын анықтаудан тұрады.

Аталмыш зерттеудің объектісі болып экономиканы мемлекеттік реттеудің және мемлекеттік органдардың әлеуметтік ұлттық моделі және әлеуметтік қызметі ретіндегі әлеуметтік жауапкершіліктің тиімділігін өлшеу.

Зерттеу пәні – экономиканы мемлекеттік реттеудің ұлттық моделіндегі мемлекеттік басқару органдары мен әлеуметтік сала құрылымдарының әлеуметтік жауапкершілігі барысында туындайтын әлеуметтік-экономикалық қатынастардың тұтастай кешені.

Диссертацияның теориялық және әдістемелік негізі болып экономиканы мемлекеттік реттеудің әлеуметтік жауапкершілігі мен индустриалды-инновациялық жобалардың негізі; сонымен қатар еңбек заңнамасы мен мемлекеттік-әлеуметтік саладағы нормативтік-құқықтық актілер табылады. Зерттеуде жалпығылыми және арнайы әдістер пайдаланылды: диалектикалық тәріз, жүйелік, кешенді, сонымен қатар жағдайлық талдау, логикалық модельдеу әдістері мен эксперттік бағалау әдістері.

Диссертацияның ғылыми жаңашылдығы ТМД елдерінде экономикалық субъектілердің әлеуметтік сала мен әлеуметтік жауапкершілігінің концептуалды тәсілдемелерін салыстырмалы талдаудан және постадағдарыстық кезеңдегі ұлттық саясатты жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтаудан тұрады.

Неғұрлым маңызды ғылыми нәтижелер келесілерден құралады:

заманауи қоғамның талаптары негізінде әлеуметтік сала мен әлеуметтік жауапкершіліктің әрекет етуінің объективтілігін негіздеу талабы жасалған;

жұмыскерлерді кәсіпорындардағы шешім қабылдау процесіне тарту дәрежесіне және ұжымдық келіссөздерге қатысу арқылы еңбек нарағын реттеудегі мемлекеттің рөліне сәйкес жіктелген дамыған нарықтық экономикасы бар елдердегі әлеуметтік сала мен әлеуметтік жауапкершілік моделдерінің сапалы сипаттары жүйелі түрде сипатталған;

- нарықтық экономикасы дамыған елдердегі әлеуметтік саланы дамыту тәжірибесі жалпыланып, ерекшеліктері көрсетілген, сонымен қатар аталмыш процестегі мемлекеттің рөлі көрсетілген;

- экономикалық субъектілердің әлеуметтік саланы дамыту бойынша жауапкершілігін ынталандыру мақсатындағы мемлекеттік саясаттың тиімділігін жанжақты зерттеу жасалған;

- әлеуметтік саланы әрі қарай дамытудың басты бағыттары анықталған және Қазақстан Республикасында әлеуметтік саланы қалыптастыру процесін жылдамдатуға ықпал ететін мәселелер анықталған.

Қорғалатын ережелердің ғылыми маңыздылығы. Қорғауға шығарылатын неғұрлым маңызды ғылыми ережелер болып келесілер табылады:

1. Экономиканы мемлекеттік реттеу ұлттық экономиканың әлемдік қауымдастыққа интеграциялануы жағдайында әлеуметтік сала мен әлеуметтік жауапкершілік мәнін анықтауға қатысты авторлық тәсілдеме.

2. Нарықтық экономикасы дамыған елдердегі әлеуметтік саланың индустриалды-инновациялық жалпыланған моделі, олардың жіктемесі мен аталмыш жүйенің кейіннен даму қарқындарын талдау.

3. Әлеуметтік саланы мемлекеттік реттеудің ерекшеліктері және негізгі бағыттарын жетілдіру жолдары.

4. Әлеуметтік саланы мемлекеттік реттеудің шетелдік тәжірибесі және оны Қазақстан Республикасында қолдану мүмкіншілігі Жұмыскерлердің әлеуметтік-экономикалық қызығушылықтары мәселелерін шешу, еңбек кепілдіктерін ұстану, әлеуметтік тұрақтылықты сақтау мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін еңбек қатынастары саласындағы мемлекеттің әлеуметтік саясатын жүзеге асыру механизмі ретінде әлеуметтік саланың отандық моделінің тиімділігін анықтау.

Алынған нәтижелердің теориялық және тәжірибелік маңыздылығы.

Аталмыш мәселе бойынша ғылыми әдебиетті авторлық жүйелеу, негізгі ұсыныстар мен қорытындылар, сонымен қатар диссертацияның ғылыми-теориялық ережелері негізінен ұлттық экономика жағдайында экономиканы мемлекеттік реттеу мен әлеуметтік саланы жетілдіруге ықпал етеді. Диссертация материалдары Жоғары оқу орындарында «Әлеуметтік экономика», «Экономиканы мемлекеттік реттеу», «Әлеуметтік-экономикалық саясат» курстарын оқыту барысында қолданылуы мүмкін. Ғылыми-тәжірибелік ережелер жоғары оқу орындары мен ҚР Білім және Ғылым Министрлігі үшін қызығушылық тудыруы мүмкін.

Басылымдар. Диссертациялық зерттеу тақырыбы бойынша автормен 1,2 б.п. көлемінде 3 жұмыс баспаға шығарылған, («Қазақстан өңірлерінің әлеуметтік-экономикалық дамуын мемлекеттік реттеу нәтижелері» «Социальная сфера, социальная защита Казахстана: опыт и проблемы», «Sokial structure of society: the essence and content»).

Реферат

Диссертационная работа посвящена исследованию теоретических аспектов государственного регулирования экономики и анализу состояния ГРЭ в РК (по социальной сфере), Трудоустройство и государственное регулирование трудового рынка, индустриально-инновационная стратегия в социальной сфере РК до 2010-2015 гг., особенности государственного регулирования социальной сферы и совершенствование основных направлений, зарубежный опыт государственного регулирования социальной сферы в национальной модели экономики и использование международного опыта в РК имеет экспериментальный характер и прикладное значение.

Объем и структура диссертации, количество рисунков, использованных литературных источников. Структура диссертации определена целью и задачами исследования и служит раскрытию темы исследования. Диссертационная работа состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованных источников, изложена на 105 страницах машинописного текста, включает 6 рисунков, 6 таблиц, 44 литературных источников.

Перечень ключевых слов: государственное регулирование экономики, социальная сфера, государственное управление, социальные проекты, экономическая политика, безработица, трудовые отношения.

Актуальность темы исследования

За годы независимого развития страны обеспечена законодательная поддержка достойному труду, принята новая модель регулирования трудовых отношений, обеспечивающая оптимальное сочетание защиты трудовых и социальных прав с экономической целесообразностью и сформирована организационно-правовая база для развития государственного регулирования экономики.

Планы формировать социальный, производственный потенциал Казахстана, беспрестанно обеспечивать непрерывность производства, и вообще реализовать все социально-экономические планы, без инвестиции невозможно. И поэтому, в настоящее время рассматривать инвестиционный процесс со всех сторон, в том числе социальную сферу – это то что актуально в наше время. Потребность государственного регулирования экономики. Государственное вмешательство на рыночную экономику во время его развития и становления в разных этапах реализуется по разному. Рыночные отношения обоснованные на экономической системе, равной экономической деятельности субъектов, объекты экономической политики преобладает приоритетом. Вот такие инструменты в политической системе экономические интересы на субъекты экономики влияют косвенно, поэтому одновременно используются методы которые влияют прямым способом.

Социальная ответственность бизнеса, несмотря на то, что является частной инициативой, неизбежна в условиях модернизации экономики и социальной сферы Казахстана. Несомненно, для казахстанского общества понятие социальной ответственности бизнеса важно с позиции гармонизации

взаимоотношений между интересами бизнеса, общества и государства для успешного решения наших общенациональных задач, а именно для поддержания сложившегося уровня социально-трудовых гарантий и обеспечения новых задач, стоящих перед инновационной экономикой. Накопленный практический опыт государственного регулирования экономики все же требует осмысления и решения имеющихся проблем в социально-трудовой сфере в свете новых задач экономической и социальной модернизации развития страны.

В обозримой перспективе это может найти выражение в содействии информационному контексту социальной ответственности и стимулированию к раскрытию данных, начиная от усиления внимания к интернету и конкурсам и заканчивая дополнительными премиями и региональными информационными компаниями; в выявлении и анализе проблем, решение которых при участии бизнеса может содействовать долгосрочному устойчивому развитию регионов; в совершенствовании инструментов продвижения идеологии устойчивого развития социальной ответственности бизнеса.

Цель и основные задачи исследования Цель работы заключается в исследовании положительного опыта формирования и развития социального партнерства в рыночной экономике, определение институциональных особенностей, перспектив его развития в отечественных и зарубежных условиях.

Объектом данного исследования является национальная модель государственного регулирования экономики и государственных органов и измерение эффективности социальной ответственности как функции социального партнерства.

Предмет исследования - весь комплекс социально-экономических отношений, возникающих в контексте социальной ответственности и социального партнерства органов государственного управления и государственного регулирования экономики в национальной модели экономики.

Теоретической и методологической основой диссертации являются социальная ответственность государственного регулирования экономики и основы индустриально-инновационных проектов; а также нормативно-правовые акты в области трудового законодательства и государственно-частного партнерства. В исследовании использованы общенаучные и специальные методы: диалектический, исторический, системный, комплексный, а также ситуационный анализ, методы логического моделирования, экспертных оценок и др.

Научная новизна диссертации заключается в сравнительном анализе концептуальных подходов социальной сферы и социальной ответственности экономических субъектов в странах СНГ и определения основных направлений совершенствования национальной политики в условиях посткризисного периода.

Наиболее существенные научные результаты состоят в следующем:

- сделана попытка обоснования объективности существования социальной сферы и социальной ответственности на основе требований современного общества;

- системно охарактеризованы качественные черты главных моделей социальной сферы и социальной ответственности в странах с развитой экономикой, классифицированных в соответствии со степенью включения работников в принятие решений на предприятиях и ролью государства в регулировании трудовых отношений через участие в коллективных переговорах;

- обобщен опыт и особенности функционирования развития социальной сферы в странах с развитой рыночной экономикой, показана роль государства в этом процессе;

- проведено всестороннее исследование эффективности государственной политики в области стимулирования социальной ответственности экономических субъектов;

- определены главные направления дальнейшего развития социальной сферы и первоочередные задачи, решение которых способно обеспечить ускорение процесса его формирования в Республике Казахстан.

Научная значимость защищаемых положений. Наиболее значимыми научными положениями, выносимыми на защиту, являются:

1. Авторский подход к определению сущности социальной сферы и социальной ответственности в условиях государственного регулирования экономики и интеграции национальной экономики в мировое сообщество.

2. Обобщенная модель социального партнерства в странах с развитой рыночной экономикой, их классификация и анализ тенденций последующего развития данной системы.

3. Особенности государственного регулирования социальной сферы и пути совершенствования основных направлений.

4. Зарубежный опыт государственного регулирования социальной сферы и возможности применения этого опыта в Казахстане. Определение эффективности отечественной модели социального партнерства в качестве механизма реализации социальной политики государства в области трудовых отношений, который позволяет решать вопросы социально-экономических интересов работников, соблюдения трудовых гарантий, сохранения социальной стабильности

Теоретическая и практическая значимость полученных результатов.

Авторская систематизация научной литературы по данной проблематике, основные рекомендации и выводы, а также научно-теоретические положения диссертации в определенной мере способствуют совершенствованию государственного регулирования экономики и социальной сферы в условиях национальной экономики. Материалы диссертации могут использоваться при изучении и преподавании курсов «Социальная экономика», «Государственное регулирование экономики», «Социально-экономическая политика» в высших учебных заведениях. Научно-практические положения могут представлять интерес для высших учебных заведений, а также Министерства образования и

науки РК.

Публикации. По теме диссертационного исследования автором опубликовано 3 работы общим объемом 1,2 п.л., («Результаты государственного регулирования социально-экономического развития регионов Казахстана» «Социальная сфера, социальная защита Казахстана: опыт и проблемы», «Social structure of society: the essence and content»).

Summary

The thesis examines the theoretical aspects of state regulation of the economy and the analysis of the state of HRE in the Republic of Kazakhstan (the social sphere), Employment and state regulation of the labor market, industrial and innovation strategy in the social sphere of the Republic of Kazakhstan to 2010-2015., Especially government regulation and social improvement the main directions of state regulation of international experience in the social sphere of the national economy and the use of models of international experience in the Republic of Kazakhstan has experimental and practical importance.

Content and structure of the thesis, the number of figures and references. The structure of the thesis is defined by goal and objectives of the study and serves as a disclosure of the research topic. The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusion, list of references, described in 105 pages of typewritten text, and includes 6 figures, 6 table, and 44 references.

Key words: state regulation of the economy, social affairs, public administration, social projects, economic policy, unemployment, and labor relations.

Timeliness of the research theme.

During the years of independence the country provided legislative support decent work, adopted a new model of labor relations, providing an optimal combination of protection of labor and social rights with economic rationality and an organizational framework for the development of state regulation of the economy.

Plans to form a social, industrial potential of Kazakhstan, constantly ensure the continuity of production, and generally implement all socio-economic planning is impossible without investment. And so, now consider the investment process from all sides, including the social sphere - this is something that is important in our time. The need for government regulation of the economy. Government intervention in the market economy during its development and formation in various stages of being implemented in different ways. Market-based economic system on equal economic activity subjects, objects of economic policy dominated by priority. These are the tools in the political system, the economic interests of the subjects of the economy affected indirectly, so both methods are used that affect the direct method.

Social responsibility of business, despite the fact that is a private initiative, is inevitable in the modernization of the economy and social sphere in Kazakhstan. Undoubtedly, the Kazakhstani society the concept of social responsibility of business is important from the perspective of harmonization of relations between the interests of business, society and the state to successfully address our national problems, namely, to maintain the existing level of social and labor guarantees and provide new challenges facing the innovation economy. The practical experience of government regulation of the economy still requires understanding and addressing the problems in the social and labor issues in the light of the new challenges of economic and social modernization of the country.

In the foreseeable future, it may find expression in the context of information support of social responsibility and encourage the disclosure of data, ranging from increased attention to the Internet and additional contests and prizes, and ending with

the regional media companies, to identify and analyze problems whose solution with the participation of business can contribute to long-term sustainable development of regions, to improve the tools for promoting sustainable development of the ideology of social responsibility.

The purpose and main objectives of the research. The purpose of this work is to study the positive experience of the formation and development of social partnership in the market economy, the definition of institutional features, the future prospects in domestic and foreign conditions.

The object of this research is the national model of state regulation of the economy and government, and measurement of the effectiveness of social responsibility as a function of social partnership.

The subject of research - the whole complex of social and economic relations arising in the context of social responsibility and social partnership between government and state regulation of the economy as a national model of the economy.

Theoretical and methodological basis of the thesis are the social responsibility of government regulation of the economy and the fundamentals of industrial-innovation projects as well as regulatory and legal acts in the field of labor law and public-private partnerships. The study uses the general scientific and special methods: dialectical, historical, systematic, integrated, and a situation analysis, logic simulation techniques, expert evaluations, etc.

The scientific novelty of the dissertation is a comparative analysis of the conceptual approaches of social partnership and social responsibility of economic actors in the CIS countries and to determine the main directions of improving the national policy in the post-crisis period.

The most significant scientific results are as follows:

- there was done an attempt to justify the objectivity of the social partnership and social responsibility based on the requirements of modern society;
- systematically characterized by qualitative features of the top models of the social sphere and social responsibility in the advanced economies, classified according to the degree of inclusion of employees in decision-making in enterprises and the role of the state in regulating labor relations through participation in collective bargaining;
- summed up the experience and the peculiarities of the development of the social sphere in the countries with developed market economies, shows the role of the state in this process;
- conducted a comprehensive study of the effectiveness of public policy in promoting social responsibility of economic actors;
- identify key areas for further development of the social sphere and the priority tasks that can provide the acceleration of the process of its formation in the Republic of Kazakhstan.

The scientific importance of defended positions. The most important scientific terms that are carried on the defense are:

1. Author's approach to defining the essence of social sphere and social responsibility in post-crisis development and integration of national economies into the global community.

2. A generalized model of social sphere in countries with developed market economies, their classification and analysis of trends in the further development of this system.

3. Features of state regulation of the social sphere and how to improve the basic directions.

4. Determination of the effectiveness of the national model of state regulation of social sphere as a mechanism for the implementation of social policy in the field of labor relations, which allows solving the issues of socio-economic interests of employees, compliance with labor guaranty, maintain social stability.

The theoretical and practical significance of the results.

Author's systematization of scientific literature on this subject, the main recommendations and conclusions, as well as scientific and theoretical principles thesis to some extent contribute to the improvement of state regulation of the economy and social sphere in the national economy. Proceedings of the thesis can be used in the study and teaching of courses "Social Economy", "State regulation of the economy", "Socio-Economic Policy" in higher education. Scientific-practical provisions may be of interest to higher education institutions, as well as the Ministry of Education and Science.

Publications. On the topic of the research work the author had published 3 articles the total volume of them is 1.2 pp, ("The results of state regulation of social and economic development of the Kazakhstan's regions", "Social services, social protection of Kazakhstan: experience and problems», «Social structure of society: the essence and content»).